

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗА КОРДОНОМ

Борис Прахов,
*завідувач відділом промислової власності
НДІ інтелектуальної власності АПрН України,
кандидат юридичних наук*

Складний комплекс явищ, що відображають стан та тенденції економіки України та інших країн на світових ринках, зміну форм та масштабів їх економічного та науково-технічного співробітництва, а також еволюцію регулюючого державно-правового впливу на науково-технічний прогрес та міжнародну торгівлю — всі ці об'єктивні фактори, що проявляються останнім часом, висувають власні задачі вдосконалення діяльності з правового забезпечення зовнішньо-економічної діяльності, зокрема, експорту (особливо після вступу України до СОТ), посилення її ефективності. Перед вітчизняними органами державного управління та суб'єктами господарювання сьогодні постає широке коло традиційних та абсолютно нових господарських та юридичних проблем. Серед них можна виділити шість найбільш значних, кожна з яких містить у собі низку локальних.

Першою слід зазначити проблему вдосконалення патентної та патентно-експортної політики, як фундаменту всієї практичної діяльності органів державного управління та суб'єктів господарювання з правового забезпечення експорту. Будь-який напрям господарської політики полягає в її сут-

ності та змісті, в науково-обґрунтованому визначенні принципів та відповідних цим принципам форм, задач, змісті діяльності держави. У даному випадку мова йде про точне та оптимальне визначення цілей, форм (напрямів), методів та засобів патентної та договірної роботи із захисту прав та інтересів українських суб'єктів господарювання, з урахуванням тенденцій світової економіки та задач господарського співробітництва України з країнами світового ринку.

Науково-обґрунтована патентна та патентно-експортна політика є міцною базою законодавчої, організаційно-господарської та договірної роботи. Вона повинна бути покладена в основу всієї діяльності науково-технічних та промислових організацій, починаючи від розробки нових об'єктів техніки та технології, з урахуванням їх можливо-го експорту, та закінчуючи самим експортом виробів та ліцензій на іноземні ринки. Виходячи з неї, повинні формуватися найважливіші принципи та правила роботи господарських організацій в Україні та закордоном, які стосуються: встановлення техніко-економічного рівня винаходів, що обираються для патентування закордоном; розподілу масиву охороноздатних технічних рішень на патентовані та

ЗАХИСТ ПРАВ

незапатентовані (що реалізуються як секретні "ноу-хау") за кордоном; здійснення патентування з урахуванням заздалегідь встановлених господарських цілей та підрахованої економічної ефективності; вибору країн патентування відповідно до реально оцінених на перспективу потоків товарного та ліцензійного експорту; випробування національних або регіональних охоронних документів на винаходи; використання способів міжнародної процедури патентування на основі оцінки переваг діяльності інституціональних установ тощо.

Удосконалення патентно-експортної політики, крім того, вимагає визначення принципів та правил із встановлення контролю за іноземними ринками, визначення ефективних засобів та методів його проведення для підтримання української патентної монополії; прийняття рішень стосовно експорту товарів або ліцензій з урахуванням не тільки факту юридичного захисту цих об'єктів, але і торговельно-політичних, комерційних та інших міркувань; застосування всього арсеналу договірних засобів захисту експортера; використання судових та несудових методів та засобів розв'язання патентних конфліктів під час експорту і т.д. На деякі аспекти цієї політики до останнього часу, на жаль, не зверталось належної уваги. [1]

Одним із можливих та ефективних шляхів внесення практичного аспекту до системи правового регулювання діяльності в сфері технологій є вітчизняне законодавство, як прийняте, (наприклад, Закон України "Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій"), так і те, яке вимагає негайного прийняття — закон "Про

особливості введення у цивільний обіг об'єктів права інтелектуальної власності, створених з використанням коштів державного та/або місцевого бюджету, спеціальних фондів та державних фондів цільового призначення". [1] Положення цих актів спрямовані або будуть спрямовані у разі прийняття на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, у тому числі об'єктів промислової власності, технологічності виробництва продукції, охорони майнових прав на вітчизняні об'єкти технологій.

Метою другого закону є формування механізму державного регулювання розподілу прав на об'єкти промислової власності, створених з використанням державних коштів та стимулювання зі створення та використання об'єктів промислової власності.

Прийняття другого закону забезпечить не тільки цивілізовані шляхи передання технологій і введення у цивільний обіг об'єктів промислової власності, але і потужне джерело коштів для наукової сфери від реалізації інновацій, на які існує реальний попит у виробничій сфері та за кордоном.

Під час продажу за кордон українських машин, приладів, обладнання та інших товарів вельми чисельні випадки, коли експорт продукції здійснюється без урахування його правового значення. Відповідно, знижується ефективність експортних операцій. До числа важливіших організаційно-правових заходів, пов'язаних із забезпеченням експортних операцій, суб'єктів господарювання, відноситься патентування вітчизняних винаходів за кордоном. [2]

Друга проблема — підвищення якості оперативно-господарської роботи з патентного та договірною забезпечення експорту.

Далеко не завжди діяльність міністерства, відомства, підприємства та організації у цій сфері характеризується достатньою глибиною та ефективністю. На жаль, склався навіть деякий стереотип недоликів, що зазначені у літературі з винахідництва. Їх переборювання є суттєвим резервом підвищення загального рівня роботи.

Наприклад, недостатньо обґрунтований відбір винаходів для патентування за кордоном призводить до подальшого швидкого зняття їх з патентного захисту та абсолютно некорисні витрати валютних ресурсів (причому у значних розмірах). Помилки в експертизі експертних об'єктів на патентну чистоту можуть призвести до серйозних комерційних ускладнень. Неприйняття швидких та дієвих заходів проти порушників українських патентів відбивається на результатах комерційної роботи зовнішньоторговельних об'єднань і т.д.

Важливого значення набуває вирішення третьої проблеми — розвитку системного та комплексного підходу до юридичного забезпечення експортних операцій. Все сильніше відчувається необхідність посилення функціонального зв'язку та взаємодії двох галузей народного господарства — промисловості та зовнішньої торгівлі. Юридичний захист експорту являє собою багатосторонню за направленістю та складну за змістом систему взаємодоповнюючих один одного патентних та договірних заходів.

Практика роботи промислових та зовнішньоторговельних органів та організацій спирається на такі ефек-

тивні форми взаємодії, як взаємний обмін технічною та комерційною інформацією, спільне прийняття рішень та їх узгоджена реалізація.

Спільна (або узгоджена) розробка та проведення усіх господарсько-організаційних та договірних заходів, яка забезпечує їм у кожному випадку характер закінченої системи правової охорони, повинна розповсюджуватись на усі етапи патентної та експортної роботи, починаючи з відбору технічних рішень для патентування та закінчуючи веденням комерційних переговорів з іноземними фірмами, укладенням контрактів та реалізацією експортних операцій. Вона повинна охоплювати, по суті, усі форми правоохоронної діяльності, включаючи патентування винаходів за кордоном, перевірку патентної чистоти патентних об'єктів, здійснення патентного контролю на іноземних ринках, встановлення в експортних контрактах умов щодо захисту прав та інтересів об'єднань, розв'язання патентних суперечок з іноземцями і т.д.

Посиленню взаємодії промислових та зовнішньоторговельних органів та організацій може сприяти і нормативне розмежування функцій промислових та зовнішньоторговельних організацій, що стосуються, наприклад, обов'язків з визначення економічної ефективності патентування за кордоном, проведення патентного контролю на іноземних ринках та ряду інших моментів.

Четверта проблема — вдосконалення правового механізму забезпечення експорту, тобто сукупності юридичних форм регулювання відносин з його захисту. Мова йде про зміну, а деяких випадках, навіть перебудову чинного регулювання на основі застосування оптимальних,

найбільш ефективних у юридичному та господарському відношенні методів та засобів. Дану проблему слід, на наш погляд, розв'язувати у двох важливих напрямках: удосконалення нормативного регулювання відносин господарських органів та організацій між собою та іноземними особами; вдосконалення договірної регулювання відносин господарських організацій з іноземними контрагентами.

Подальше покращення організації справи багато в чому залежить від розвитку законодавства, що спирається на розроблену господарську політику та узагальнення накопиченого досвіду її застосування. Тут мається на увазі, передусім, зміна регулювання деяких сторін діяльності господарських органів та організацій, а в ряді випадків — і введення відсутньої регламентації. Настав час і для систематизації нормативних актів із забезпечення експорту.

Діючому законодавству у цій галузі притаманні недоліки, притаманні господарському законодавству в цілому. Це — багаточисельність актів, наявність у них ряду пробілів та застарілих положень, що не враховують новітні зміни в іноземному праві; велика кількість повторів та суто інформативного матеріалу про іноземне право; відсутність внутрішнього співвідношення окремих положень про використання різноманітних правових засобів, як єдиної системи заходів і т.д. [2].

Систематизація нормативного матеріалу може бути завершена виданням комплексного, зведеного нормативного акта. Він може доповнюватися конкретизуючими деталізуючими відомчими актами (Держдепартаментом інтелектуальної власності України, Головним уп-

равлінням зовнішньої торгівлі, Торговельно-промисловою палатою та ін.). Такий підхід забезпечить його стійкість і разом з тим розвиток основних положень в актах галузевого управління, що змінюються з еволюцією господарсько-економічної ситуації, та збагачення української практики на фоні процесів щодо реформування Господарського кодексу України це питання може бути вирішене.

Що стосується вдосконалення договірної регулювання, то для спрощення процесу єдності договірної практики могла б бути корисною розробка детальних формулярних умов. Їх призначення — стати можливою моделлю експортних контрактів.

П'ята проблема полягає у вдосконаленні — на підставі теоретичних висновків та оцінки господарської доцільності організаційних та майнових відносин промислових, науково-технічних установ та зовнішньоторговельних організацій, пов'язаних зі здійсненням правоохоронних заходів.

Розробці питань щодо правової природи взаємовідносин України (як держави, так і господарських організацій), а також відносин між промисловими та зовнішньоторговельними організаціями у вітчизняній літературі приділялося недостатньо уваги. На перший погляд, це не має особливого значення для правового забезпечення експорту, оскільки придбання, використання та захист патентних прав за кордоном регламентується нормами іноземного права, характер "внутрішньогосподарських" відносин не може на них впливати. Однак захист українського експорту, як буде показано, у ряді випадків безпосередньо пов'язаними з проблемами

вказаних правових відносин, які "проеціюються" на зовнішньоекономічні зв'язки.

Головна задача полягає у тому, щоб, з урахуванням принципів державного регулювання науково-технічного прогресу, вдосконалити відносини промислових організацій-розробників або продуцентів експортних об'єктів та зовнішньоторговельних об'єднань-експортерів. Одним із дуже важливих аспектів цих відносин є, наприклад, розподіл майнової відповідальності за постачання на зовнішній ринок патентно-нечистих об'єктів на основі "нормального" розподілу комерційних ризиків.

І нарешті, шоста проблема полягає у ефективному поєднанні правового захисту різноманітних об'єктів промислової власності, що відносяться до одного і того ж самого експортного об'єкта (комплексний захист).

У сучасній іноземній практиці все більше проявляється тенденція комплексного підходу фірм до встановлення охорони різноманітних елементів промислової власності (винаходів, промислових зразків, товарних знаків і т.д.), придбанню фірмами "блоку" промислових прав. І це не випадково. В умовах широкої практики обминання та анулювання окремих промислових прав одночасне їх придбання значно

підсилює всю систему забезпечувальних заходів, гарантуючи власнику збереження монопольного становища на ринку протягом строків, що виходять за межі дії окремих охоронних документів. [3]

Ефективність правового забезпечення експортних операцій може бути значно підвищена під час захисту за кордоном не тільки закладеного у виробі винаходу, а й також зовнішнього оригінального оформлення виробу (промислового зразка) та оригінальних позначень, під якими він випускається у продаж (товарних знаків та позначень походження). У такому випадку обминання, наприклад, іноземними конкурентами патентних прав може суттєво не вплинути на становище експортера, враховуючи наявність у нього інших виключних промислових прав на ці вироби, вже відомі ринку за своїм зовнішнім оформленням, товарно-позначковим маркуванням і т.д.

Хоча обов'язок комплексного правового захисту виробів у принципі передбачається у діючих актах, у законодавстві та на практиці постає проблема більш детального нормативного врегулювання, а головне — практичне проведення такого роду робіт. ◆

Список використаних джерел:

1. Дозорцев В. А. *Понятие исключительного права* // *Юридический мир*, 2000, № 3, 6.
2. Евдокимова В. Н. *Комментарии к правилам рассмотрения и регистрации договоров об уступке патента и лицензионных договоров о предоставлении права на использование изобретения, промышленного образца, полезной модели. Комментарий к законодательству об охране интеллектуальной собственности.* — М., 1997.
3. Корчагин А. Д., Золотых Н. И и др. *Правовые аспекты передачи технологий на коммерческую основу.* — М., ИМЦ, 2000.